

Wielkie wizje
rzeczywistości:
Platon, Arystoteles,
Tomasz z Akwinu

Artur Andrzejuk

Platon (427-347)

- Uczeń Kratyła (herakliteizm), sofistów i Sokratesa (spotkał go, gdy miał 20 lat i był jego uczniem przez lat 8 do śmierci Sokratesa)
- Początkowo chciał być politykiem.
- Po śmierci Sokratesa był w Megarze, potem udał się w podróż naukową
- 388 – wrócił do Aten
- 387 – założył Akademię, którą kierował do śmierci.

Idee

1. Sokrates uważał, że wiedza tkwi w pojęciach, lecz nie wyjaśniał jej genezy
2. Platona nurtował przedmiot pojęć, który musi być do nich podobny:
 - Wieczny
 - Niezmienny
 - Idealny (wyjaśniający wszystkie przedmioty określane jakimś pojęciem)
 - Będący w jakiejś relacji do przedmiotów

Odkrycie rzeczywistości ponadzmysłowej (*Fedon*)

-Więc czyż nie w rozumowaniu, jeżeli w ogóle gdziekolwiek, objawia się jej [duszy] coś z tego, co istnieje?

-Tak.

- A ona bodajże wtedy najpiękniej rozumuje, kiedy jej nic z tych rzeczy oczu nie zastania: ani słuch, ani wzrok, ani ból, ani rozkosz, kiedy się, ile możliwości, sama w sobie skupi, nie dbając wcale o ciało, kiedy, ile możliwości, wszelką wspólność, wszelki kontakt z ciałem zerwie, a sama rękę do bytu wyciągnie.

Jest tak.

Nieprawdaż, i stąd dusza filozofa najwięcej gardzi ciałem i ucieka od niego; chce być sam z sobą.

Widocznie.

Koncepcja idei (*Fedon*)

Powiemy, że jest czymś sprawiedliwość sama, czy niczym?

Powiemy przecież, na Zeusa.

I piękno czymś, i dobro?

Jakżeby nie.

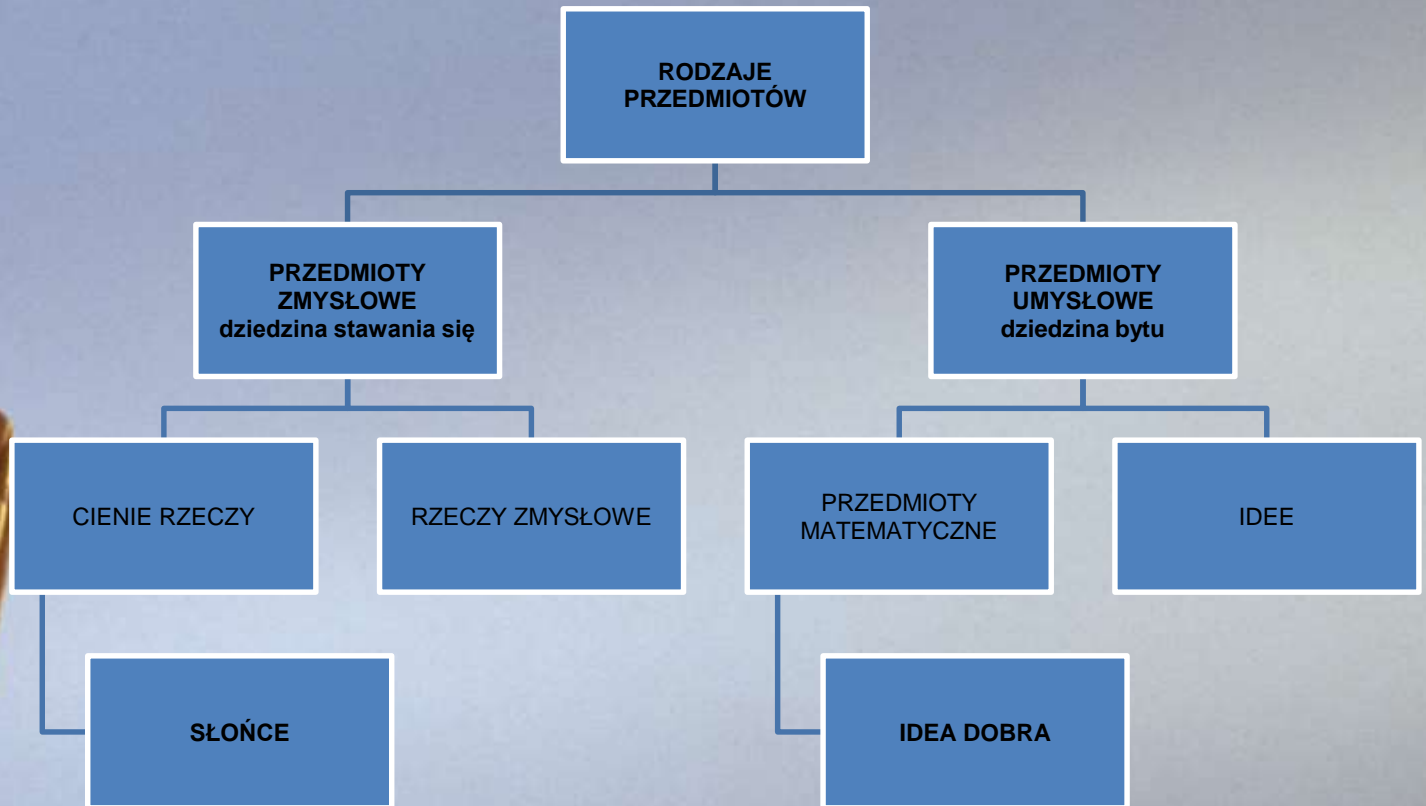
A jużes kiedy którą z tych rzeczy oczyma oglądał?

Nigdy - powiada.

Jaskinia Platona

Teoria przedmiotów

Teoria poznania

Ascetyka i mistyka platonizmu

- życie w jaskini symbolizuje życie w wymiarze zmysłów i tego, co zmysłowe
- życie w czystym świetle symbolizuje życie w wymiarze ducha.
- wyzwolenie z kajdan i «nawrócenie», czyli odwrócenie twarzy od cieni do światła, symbolizuje zwrot od tego co zmysłowe do tego co inteligibilne.
- najwyższy ogląd Słońca i światła w nim samym symbolizuje ogląd Dobra, a więc poznanie i radosne kosztowanie tym, co bezwzględnie boskie, oraz wynikającą z tego decyzję, by wzorować się na nim we wszystkich dziedzinach życia.

Pedagogika

Pedagogika platońska polegała na doprowadzeniu ludzi do poznania idei i realizowaniu ich w życiu.

Szczegółowe rozwiązania opierały się na platońskiej koncepcji klas społecznych, wyodrębnionych z punktu widzenia zdolności umysłowych.

Platońska koncepcja polityki

powrót do jaskini tego, kto uwolnił się z kajdan, którego celem jest uwolnienie z kajdan tych, razem z którymi był on przedtem niewolnikiem jest powrotem filozofa-polityka.

przewycięża swoje pragnienie pozostania przy kontemplacji prawdy i wraca do jaskini, by wybawić także innych (prawdziwy polityk nie lubi rządzenia i władzy, ale wykorzystuje je w służbie państwu, dla urzeczywistnienia dobra).

narazi się na ryzyko, że go nie zrozumieją i uznają za szaleńca, a wyzwalając głęboką odrazę, może w końcu zostać przez nich zabity (aluzja do Sokratesa).

Arystoteles (384 – 322)

Arystoteles ur. w Stagirze, jako syn Nikomacha, lekarza na dworze króla macedońskiego w wieku 18 lat wstąpił do Akademii Platońskiej; przebywał w niej 20 lat (do śmierci Platona) został wychowawcą 13-letniego Aleksandra Macedońskiego w 343 założył w Atenach własną szkołę (Liceum) po śmierci Aleksandra, oskarżony o bezbożność wyjechał na wyspę Eubea, gdzie niebawem zmarł.

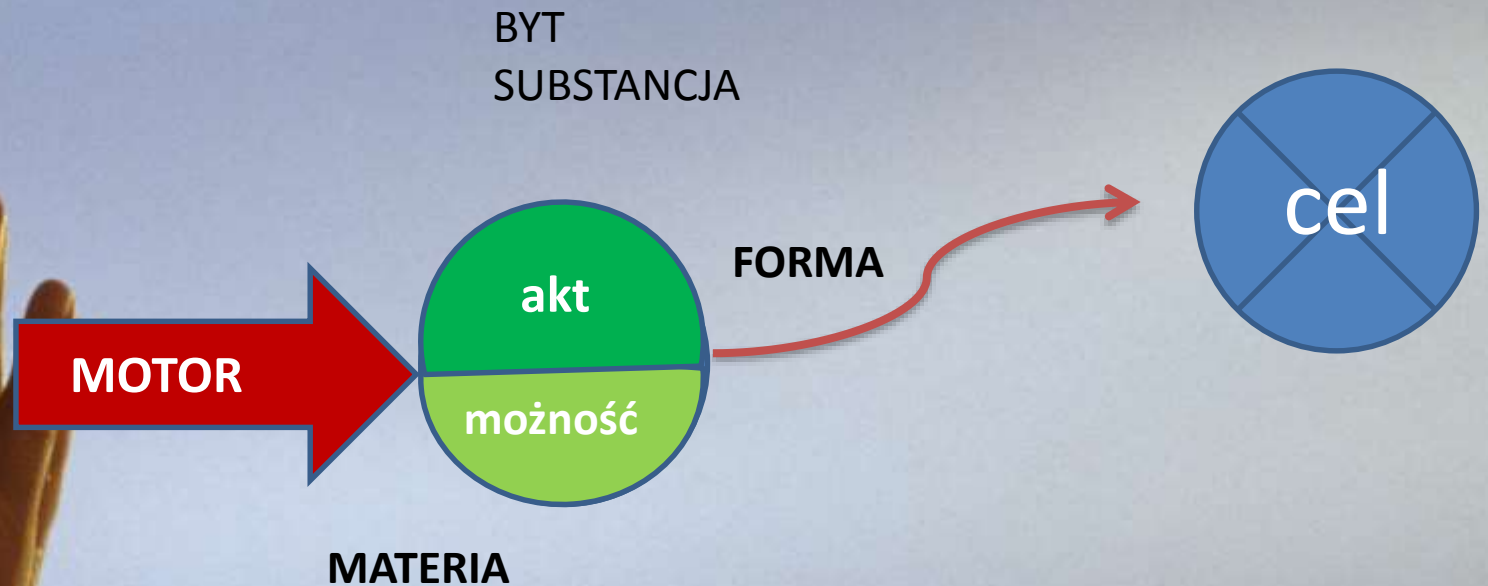

Ruch – podstawowa kategoria metafizyki i fizyki

- *Nie ma ruchu poza rzeczami; bo to, co się zmienia, zmienia się zawsze albo substancjalnie, albo ilościowo, albo jakościowo, albo zmienia swe położenie. [...] A zatem nie ma ani ruchu, ani zmiany poza wspomnianymi rzeczami, bo poza nimi nic nie istnieje (Fizyka III, 1, 200b)*
- Ruch może dokonywać się w kilku kategoriach:
 - Substancji - powstawanie i ginięcie
 - Ilości - przyrost i ubytek
 - Jakości - polepszanie lub pogarszanie
 - Miejsca – przemieszczanie się
 - Czasu – starzenie się

Analiza ruchu: początek fizyki i metafizyki

Forma i materia

- **Forma** (*morfe*)

- Nie jest to zewnętrzny kształt rzeczy, ale wewnętrzna natura rzeczy, to czym rzeczy są, ich wewnętrzna istota. Formą jest dusza człowieka

Formą nazywamy istotę każdej rzeczy, jej pierwszą substancję. Nawet przeciwieństwa mają w pewnym sensie tę samą formę, gdyż substancja braku jest substancją przeciwną, jak zdrowie jest substancją choroby. (Metafizyka VII, 7, 1032b)

- **Materia** (*hyle*)

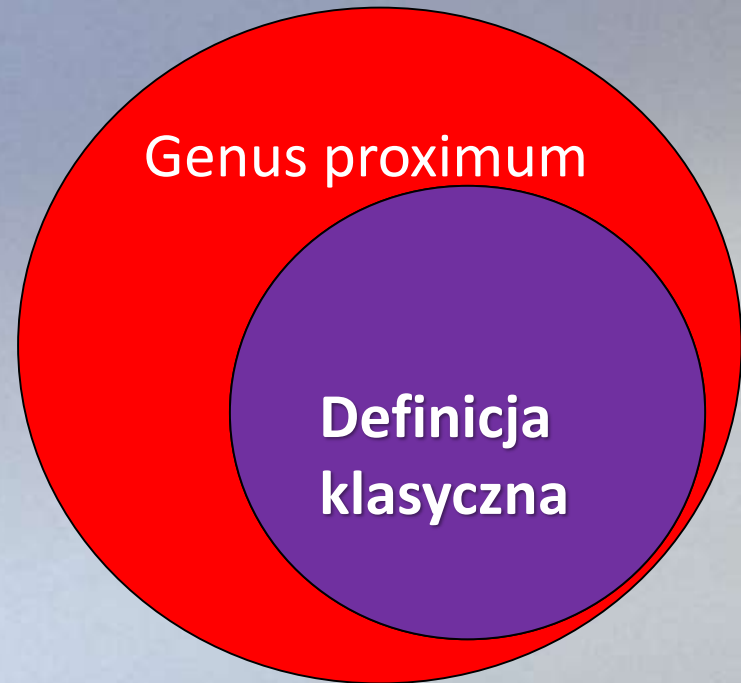
- Materia jest możliwością, nie istnieje sama przez się, istnieje „pod” jakąś formą. Materia czysta jest czymś nieokreślonym, czymś tylko potencjalnie rzeczywistym

Materia jest także substancją; we wszystkich bowiem przeciwstawnych zmianach istnieje coś, co jest przedmiotem tych zmian, np. w zmianach ze względu na miejsce to, co teraz jest tu, a za chwilę będzie gdzie indziej; w zmianach ze względu na wzrost to, co teraz ma taką wielkość, a później będzie większe lub mniejsze, [itd.] (Metafizyka, VIII, 1, 1042b)

Definicja klasyczna

MATERIA

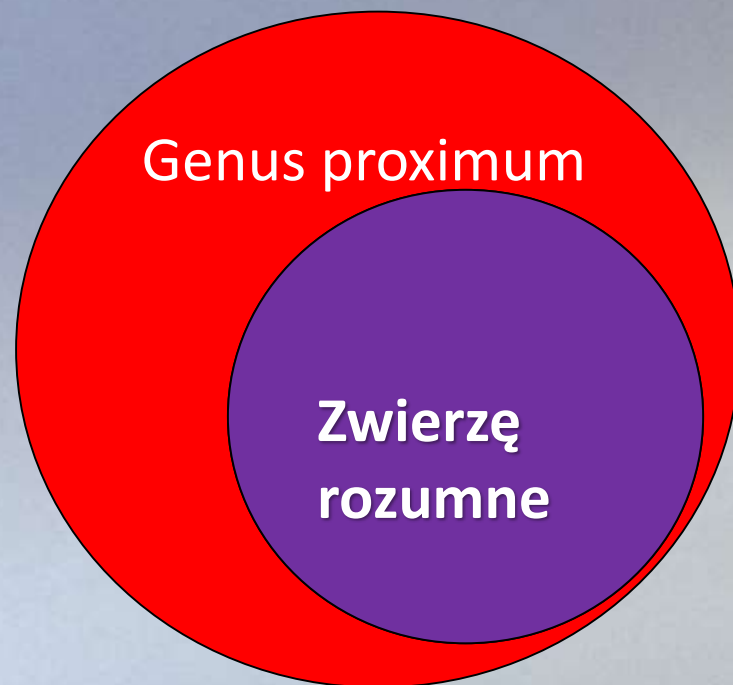
FORMA

Definicja człowieka

Zwierzęcość

Rozumność

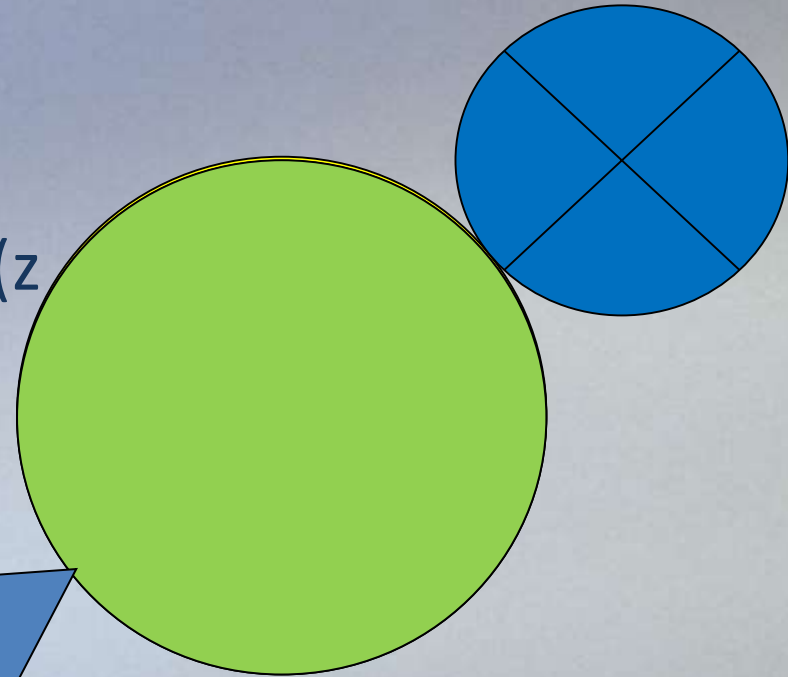

Primus motor

- „Początek, czyli byt pierwszy nie jest poruszany ani sam przez się, ani przez przypadek, ale jest sprawcą pierwszego wiecznego i pojedynczego ruchu. Ponieważ to, co się porusza, przez coś innego musi być poruszane, a to, co jako pierwsze porusza samo w sobie nie może przez coś innego być poruszane, a wieczny ruch pochodzi musi pochodzić od czegoś wiecznego[...].” (*Metafizyka VIII, 8, 1073a*)
- „Pierwsza istota nie ma materii. Jest czystą aktualnością. Tak więc pierwszy nieruchomy motor jest jeden zarówno pod względem treści pojęcia, jak i liczby” (*Metafizyka XII, 8, 1074a*)
- „Ponieważ nie ma różnicy między myśleniem a przedmiotem myślenia tam, gdzie nie ma materii, zatem boskie myślenie jest identyczne z przedmiotem myślenia” (*Metafizyka XII, 9, 1075a*)
- „Bóg myśli mając siebie samego za przedmiot myślenia, jako że jest najdoskonalszą istotą, a jego myślenie jest myśleniem myślenia (*noesis noeseos noesis*)” (*Metafizyka XIII, 9, 1074b*)

Koncepcja czterech przyczyn

- Materialna – co? (z czego?)
- Formalna – jak?
- Sprawcza – dlaczego? (z jakiego powodu?)
- Celowa – po co? (w jakim celu?)

Arystoteles o 4 przyczynach

1. Przyczyna formalna – istota rzeczy; to, czym coś jest (*eidos; to ti en einai*)

Pierwszą z nich nazywamy substancją i istotą, bo „dlaczego” sprowadza się w końcu do definicji, a przyczyną i zasadą jest pierwsze „dlaczego” (Metafizyka I, 3, 983 a)

2. Przyczyna materialna – materia; to z czego rzecz jest zrobiona (*hyle; hypokeimenon*)

Drugą przyczyną jest materia albo substrat (Metafizyka I, 3, 983a)

3. Przyczyna sprawcza – to od czego pochodzi zmiana i ruch

Trzecią jest źródło ruchu (Metafizyka I, 3, 983 a)

4. Przyczyna celowa – to ze względu na co lub dzięki czemu każda rzecz jest lub się staje

Czwartą przeciwieństwo poprzedniej, mianowicie: cel i dobro, bo dobro jest celem wszelkiego powstawania i zmiany (Metafizyka I, 3, 983a)

Słownik filozofii bytu

- BYT = ISTOTA – to, co jest, czymś
- SUBSTANCJA – byt samodzielny (nie potrzebuje innego do bycia tym, czym jest
- PRZYPADŁOŚĆ – byt niesamodzielny, zapodmiotowany w możliwości substancji
- WŁASNOŚĆ – przypadłość zapodmiotowana w jednym bycie
- RELACJA – przypadłość zapodmiotowana w dwu lub więcej bytach

Kategorie bytu

(sposoby rozumienia, sposoby orzekania)

10 kategorii (substancja i 9 przypadłości):

- 1) **Substancja**, np. człowiek, koń
- 2) **Ilość**, np. dwułokciowy, metr, tona (ile? jak wiele?)
- 3) **Jakość**, np. biały, gramatyczny, ciężki, odważny (jak? jaki-jaka-jakie)
- 4) **Stosunek** (relacja), np. podwójny, połowa, większy
- 5) **Miejsce**, np. w Liceum, na rynku (gdzie?)
- 6) **Czas**, np. wczoraj, ubiegłego roku (kiedy?)
- 7) **Położenie**, np. leży, siedzi
- 8) **Stan** (posiadania), np. obuty, uzbrojony
- 9) **Działanie**, np. tnie, pali (co robi?)
- 10) **Doznawanie**, np. jest krojony, jest palony (co się z nim dzieje?)

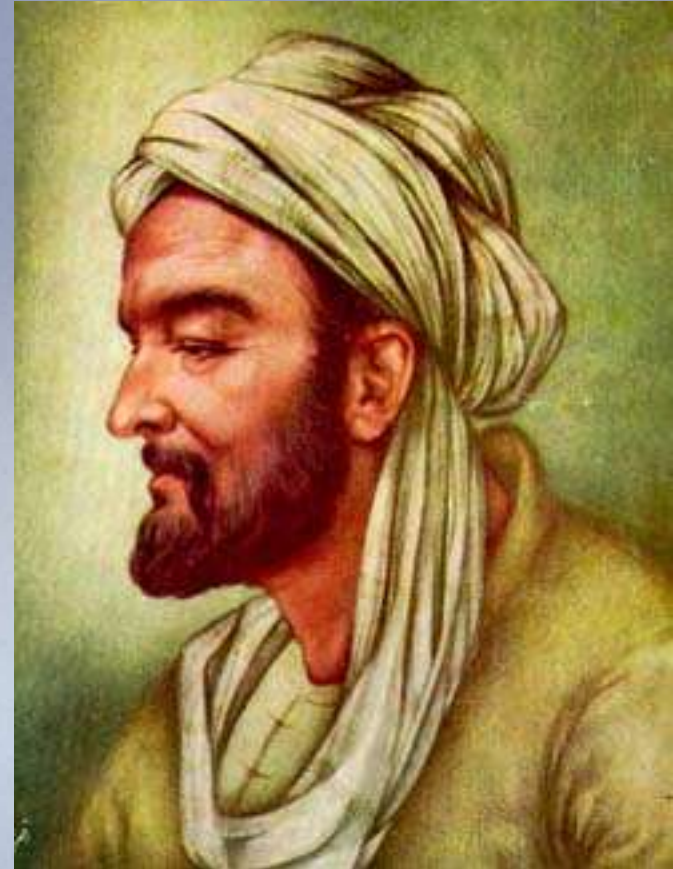
Tomasz z Akwinu (1224/25 – 1274)

- oblatura na Monte Cassino
- studia w Neapolu
- zakon dominikański –
sprzeciw rodziny
- studia w Paryżu i Kolonii u
Alberta Wielkiego
- nauczanie w Paryżu
- powrót do Italii – lektor
teologii u Urbana IV, regens
św. Sabiny
- II regensura paryska
- powrót do Neapolu
- śmierć w drodze na Sobór.

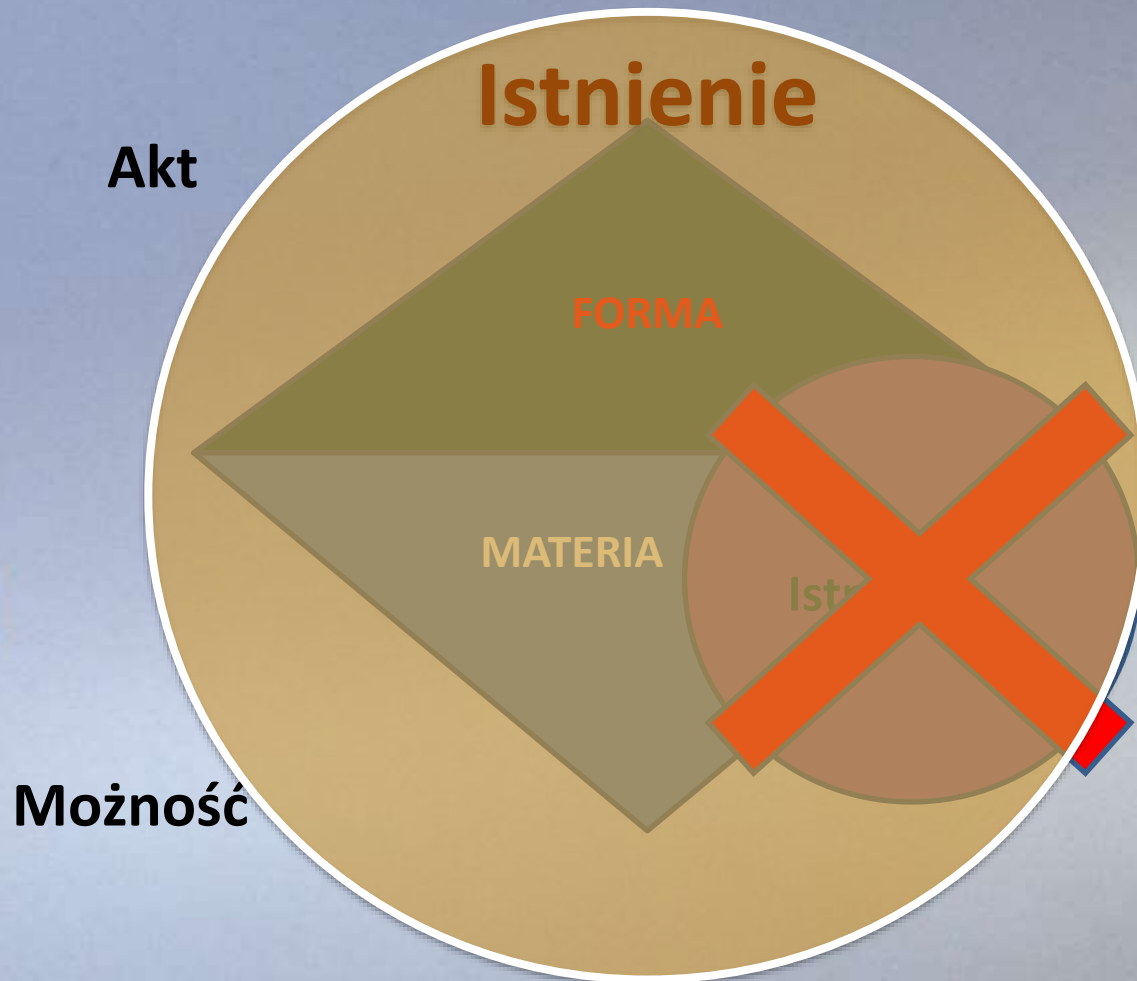

Awicenna (980 – 1037)

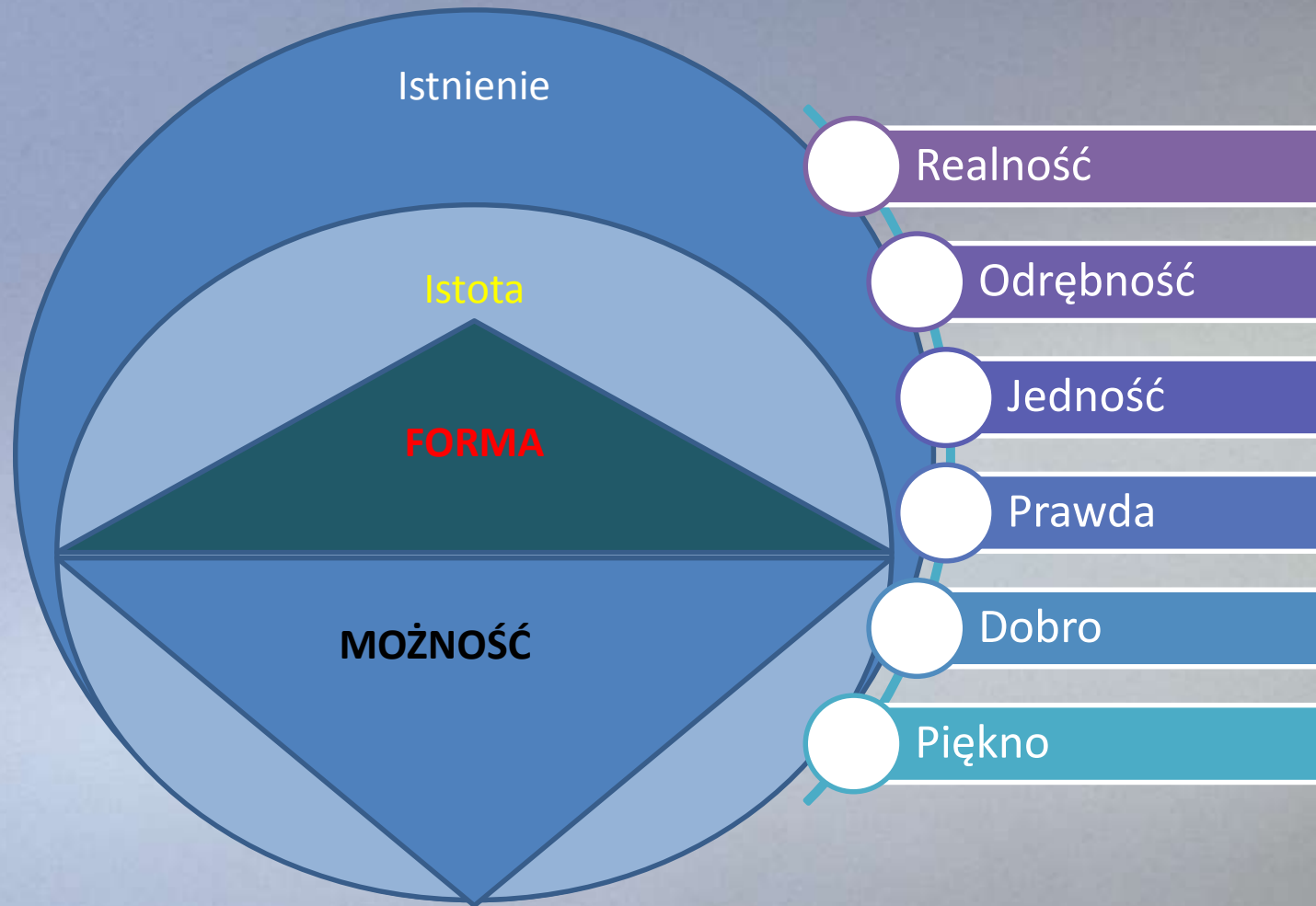
- Przyczynowość w kontekście możliwości i konieczności.

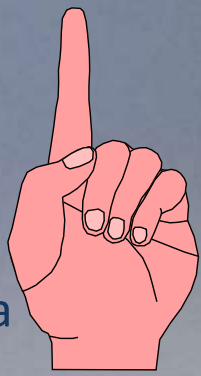
Nowa metafizyka

Struktura bytu

Wnioski

- ① Filozofia Platona ma źródło w myśli i tę myśl stawia na pierwszym miejscu.
- ② Byty jednostkowe poprzedza w platonizmie relacja.
- ③ Pierwszeństwo myślenia w filozofii i pierwszeństwo relacje w rzeczywistości, to istota idealizmu.
- ④ Arystoteles analizę filozoficzną rozpoczyna od przejawów bytów (ruch), a pierwszym elementem rzeczywistości czyni substancję – jednostkowy byt samodzielny.
- ⑤ Te tezy czynią z jego filozofii realizm.
- ⑥ Tomasz z Akwinu zmienia filozofię Arystotelesa, stawiając na pierwszym miejscu akt istnienia.
- ⑦ Czyni to z propozycji Tomasza innego typu metafizykę.